

Георг Мільбрадт, Дрезденський технічний
університет

Успішна економічна політика – Німецький досвід «Соціальна ринкова економіка»

Київ, грудень 2014

Цілі німецької економічної політики: «Магічний п'ятикутник»

- 1. Високий рівень зайнятості**
- 2. Належне економічне зростання**
- 3. Грошова стабільність**
- 4. Зовнішньоекономічний баланс**
- 5. Справедливий розподіл**

Теорія: ордолібералізм

- Подальший розвиток класичного лібералізму між 1930 і 1960 р.р. у німецькомовному середовищі
- Свобода, індивідуалізм, але й соціальне вирівнювання та сильна держава, обмежена правилами
- **Держава встановлює правила та виступає як арбітр, але вона не є активним гравцем на полі!**
- Політика впорядкування як фундамент для розмежування «держава – економіка» (ORDO - Ordnung)
- Відмежування від класичного, англо-американського лібералізму, роль ринку і держави
- Відмежування від соціалістичних, колективістських ідей і ідей державної економіки

Політична програма: соціальна ринкова економіка

- **Соціальна ринкова економіка** – це модель суспільства та економічної політики з метою «на базі конкурентної економіки поєднати вільну ініціативу з соціальним прогресом, який досягається саме економічною потужністю» (Альфред Мюллер-Армак)
- Теоретичні засади: Вальтер Ойкен, Фрайбурзька школа, ордолібералізм
- Політичне впровадження: Людвіг Ергард з 1948 р.
- **Суспільні (соціальні) цілі повинні досягатися саме через функціонуючий ринок.**

Принципи впорядкування соціальної ринкової економіки

Конститутивний (створення)

- Права на приватну власність і розпорядження
- Грошова стабільність
- Свобода складання договорів і свобода ремесла
- Автономія та відповідальність!
- Сталість економічної політики

Регулюючий (збереження)

- Державний контроль над монополіями і конкуренцією
- Корегування фіаско ринку
- Державний перерозподіл (але не дозволено руйнувати систему стимулів!)
- Захист проти ризиків життя (соціальне страхування: медичне, за віком, у випадку безробіття, нове: для опіки)
- Соціальне мінімальне забезпечення (соціальна допомога)

Основні питання діяльності держави

- 1. У якій сфері повинна діяти держава?**
- 2. Як приймаються рішення у межах держави?**
- 3. Як повинна фінансуватися держава (податки, інші обов'язкові збори, заборгованість, доходи/прибутки приватної економіки?)**
- 4. Які державні рівні повинні мати повноваження? (принцип субсидіарності, пріоритет меншої одиниці)**

Сфери державної політики

- **Розподіл ресурсів**
 - Забезпечення функціонування ринку,
 - Втручання для поліпшення розподілу виробничих факторів на ринку,
 - Запобігання зловживанню економічною силою і домінуванню на ринку,
 - Освіта, наука та дослідження
- **Дистрибуція**
 - Рівність шансів – рівність результатів
 - Втручання для зміни результатів ринкового розподілу (перерозподіл за рахунок прогресивних податків і трансферу)
- **Стабілізація**
 - Втручання для зменшення коливань кон'юнктури
- **Зростання?**

Розподіл ресурсів: ринок як принцип

- **Функціонуючі ринки виникають не спонтанно! Відмінність від принципів англосаксонського правочину**
- **Ринки дегенерують з часом, конкуренція неприємна**
- **Тенденція до ліквідації ринків, концентрація влади як небезпека, вони запобігають оптимальному функціонуванню ринків**
- **Заборона монополій і картелів, регульовані природні монополії, напр., мережі залізниці, телефон, електрика**
- **Створення прозорості**
- **Тому ринок повинен бути державним заходом**
- **Але не націоналізація економіки, не керування планової економіки! Відмінність від принципів центрального державного керування**

Завдання держави

- **Баланс зброї: інформація, стандарти якості, обов'язок надання гарантій, відповідальність за продукцію, страхування цивільної відповідальності**
- **Функціонуюча судова система, ефективне управління**
- **Фіаско ринку**
 - Вільні товари (відсутні права на власність, захист довкілля)
 - Суспільні блага через зовнішні ефекти
 - (Де-) Мериторні блага (державна як батько, патерналізм?)
 - Державне виробництво або тільки надання?
- **Державні підприємства як двигун економіки?**
- **Послідовне розмежування держави та економіки**

Важливі інструменти конкурентного права

- **Закони проти обмеження конкуренції (публічне право)**
 - Заборона монополій
 - Нагляд за зловживаннями при існуванні підприємств, домінуючих на ринку
 - Контроль над злиттями
 - Контрольна перевірка державних замовлень
 - Правочин ЄС
- **Закон проти несумлінної конкуренції (приватне право)**
 - Вимога невиконання, відшкодування збитків, ліквідація, вилучення прибутку та відкликання
 - Конкуренція, спілки споживачів, об'єднання представництва інтересів

Фіаско держави

- **Нерозкриття приватних преференцій**
- **Формування волі у державі, роль виборців**
- **Узгодження і примушення**
- **Прийняття рішення більшістю і захист меншості**
- **Приватизація, де можливо**
- **Децентралізація політичних рішень як вихід (принцип субсидіарності)**
- **Контроль державних службовців і політиків (проблеми бюрократії)**
- **Рішення: поведінка чітко за правилами**
- **Групи інтересів, інформація, вплив, паразитична поведінка (неправильне керування діяльністю)**
- **Правила для роботи представників інтересів, прозорість!**

Важливі елементи економічного устрою

- **Тарифна автономія**
- **Незалежний центральний банк (Федеральний банк, Європейський державний банк)**
- **Заборона монетарного державного фінансування**
- **Обмеження державної заборгованості**
- **Вільна зовнішня торгівля**

Німецька економічна політика

- Підтримка підприємств малого і середнього бізнесу і заснування нових підприємств (проблеми з власним капіталом, взяття ризиків, порука), банки розвитку – комерційні банки
- Сприяння розвитку зовнішньої торгівлі, експортні поруки
- Система дуальної освіти
- Послідовність і гнучкість
- Спеціалізація та глобалізація
- Лібералізація та приватизація

Політика розподілу

Дистрибуція I

- Первісний розподіл на ринку
- Забезпечення рівності шансів, освіта!
- Але у реальності є нерівне оснащення виробничими факторами та недосконалі ринки (ринки не завжди справедливі, ринок соціально сліпий)
- Тому перерозподіл
- Рівність шансів або рівність результатів
- Справедливість суб'єктивна
- Питання розподілу важко вирішуються

- **Розмежування рішень про розподіл ресурсів і про дистрибуцію!**
- **Механізм податкового трансферу, ніякого втручання у ціноутворення, інакше – марнотратство, приклад: дотації на ціни (виняток – зовнішні ефекти)**
- **Приклади: допомога на житло, «активуюча» соціальна допомога**
- **Прогресивна система оподаткування**
- **Сприяння створенню статків бідніших верств суспільства**
- **Роль профспілок і асоціацій роботодавців – свобода коаліцій (тут дозволяється створення картелів)**
- **Вільне утворення заробітної платні, стриманість держави щодо втручання та регулювання**
- **Соціальне партнерство та можливість приймати участь у рішеннях на підприємстві**
- **Мінімальна зарплатня або мінімальний доход?**

Колективні системи захисту

- Медичне страхування
- Пенсійне страхування
- Страхування від безробіття
- Страхування на випадок необхідності догляду
- Страхування від нещасного випадку

Фінансування залежними від доходу внесками з боку робітників і роботодавців (виняток – страхування від нещасного випадку)

Самоврядування робітників і роботодавців

Тільки обмежене податкове фінансування пенсійного страхування

Змішана приватно-державна система охорони здоров'я (лікарі та лікарні)

Перерозподіл у медичному страхуванні та страхуванні на випадок необхідності догляду

Розподіл доходу/ статків

Коефіцієнт Гіні ринковий дохід 0,5; наявний дохід <0,3,
статки прибрл. 0,6 – 0,7

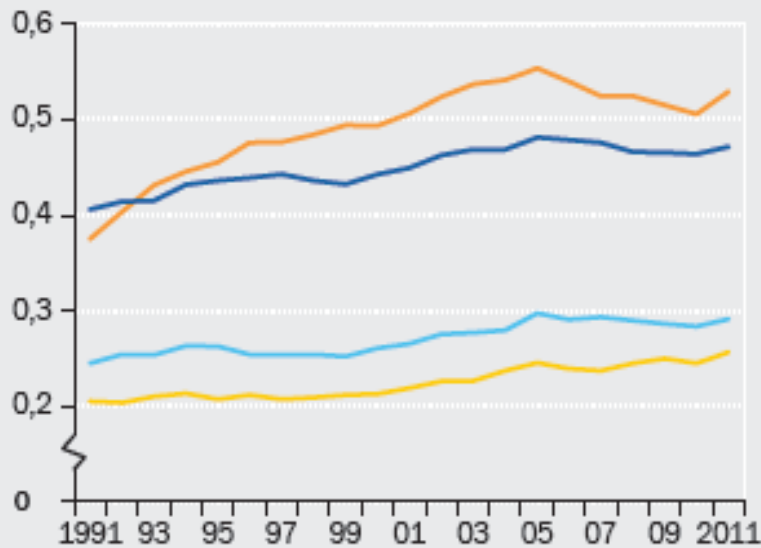

Земля	Наявні доходи (2012)	% від середніх показників Німеччини
Баден-Вюртемберг	21,679 €	108,8
Баварія	22,086 €	110,8
Берлін	16,927 €	84,9
Бранденбург	17,382 €	87,2
Бремен	20,332 €	102,0
Гамбург	21,313 €	106,9
Гессен	20,452 €	102,6
Мекленбург - Передня Померанія	16,317€	81,9
Нижня Саксонія	18,972€	95,2
Північний Рейн-Вестфалія	20,056 €	103,1
Рейнланд-Пфальц	20,172 €	101,2
Саар	18,762 €	94,1
Саксонія	17,227 €	86,4
Саксонія - Ангальт	16,661 €	83,3
Сілезія-Гольштейн	19,931 €	100,0
Тюрінгія	16,944 €	85,0
Німеччина	19,933 €	100,0

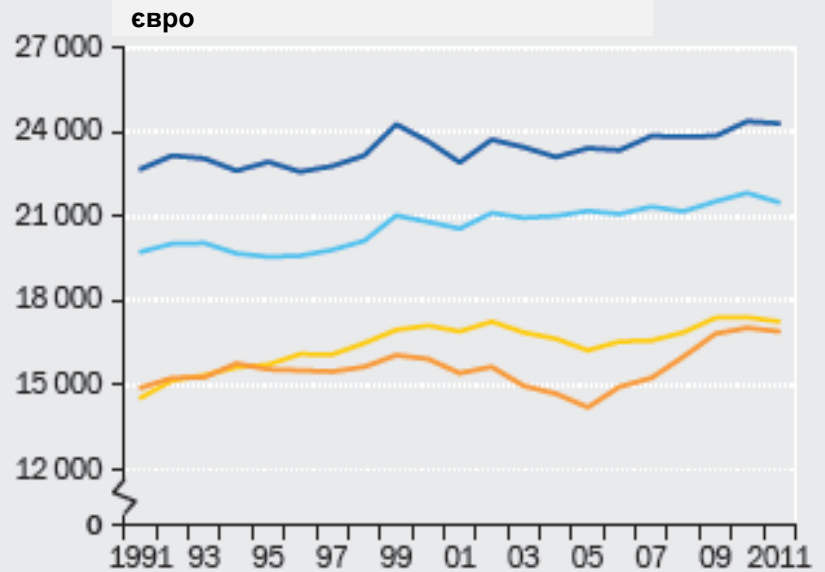

Розподіл – Східна і Західна Німеччина

Коефіцієнт Гіні

Доход домогосподарств

Західна Німеччина

— Доходи за ринковим еквівалентом

— Нетто-доходи домогосподарств

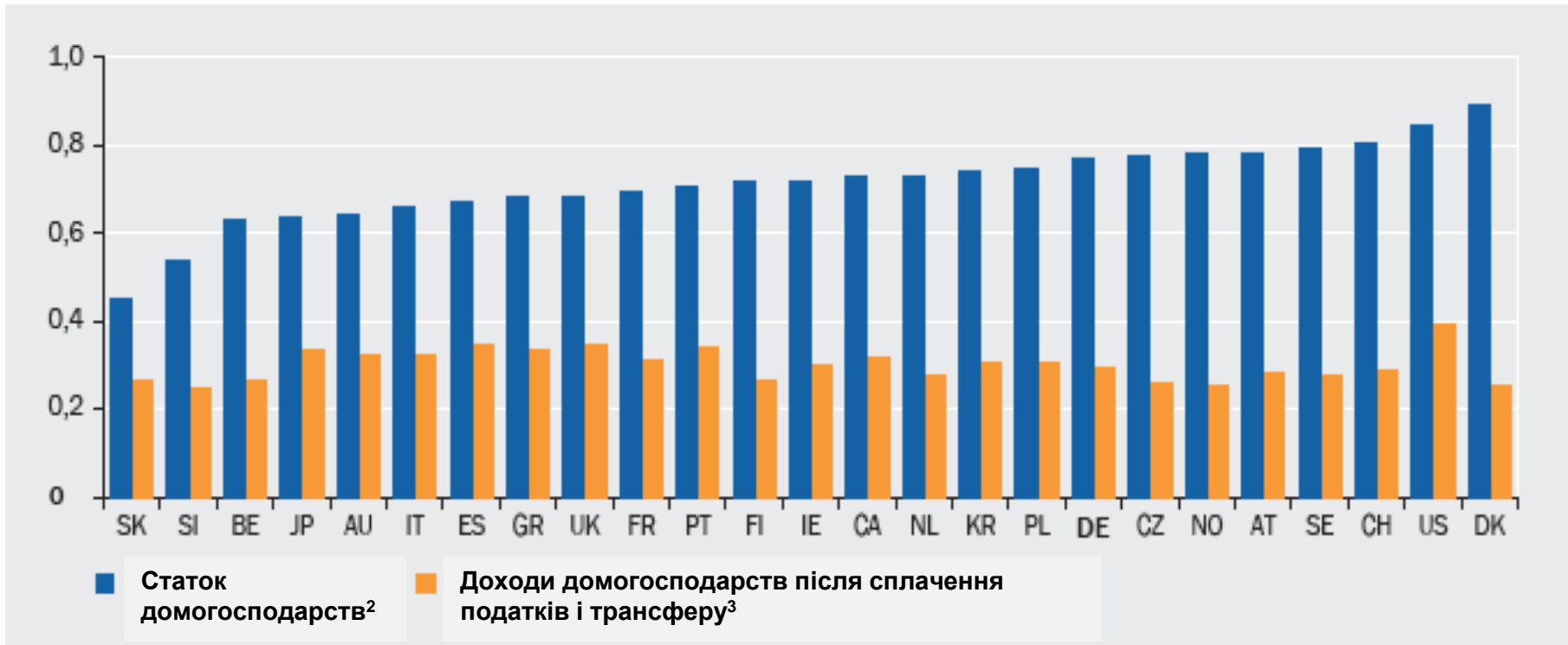
Східна Німеччина

— Доходи за ринковим еквівалентом

— Нетто-доходи домогосподарств

1 – еквівалент, зважений з новою (модифікованою) шкалою ОСЕР

Міжнародний розподіл доходів

1 – AT-Австрія, AU-Австралія, BE-Бельгія, CA-Канада, CH-Швейцарія, CZ-Чеська Республіка, DE-Німеччина, DK –Данія, ES-Іспанія, FI-Фінляндія, FR-Франція, GR-Греція, IE-Ірландія, IT-Італія, JP-Японія, KR-Корейська Республіка, NL-Нідерланди, NO-Норвегія, PL –Польща, PT-Португалія, SE-Швеція, SI-Словенія, SK-Словаччина, UK-Об'єднане Королівство, US-США . 2 – Оцінка нетто-статку на душу населення домогосподарство на 2104 р. 3 – Дані головним чином на початок поточного десятиліття

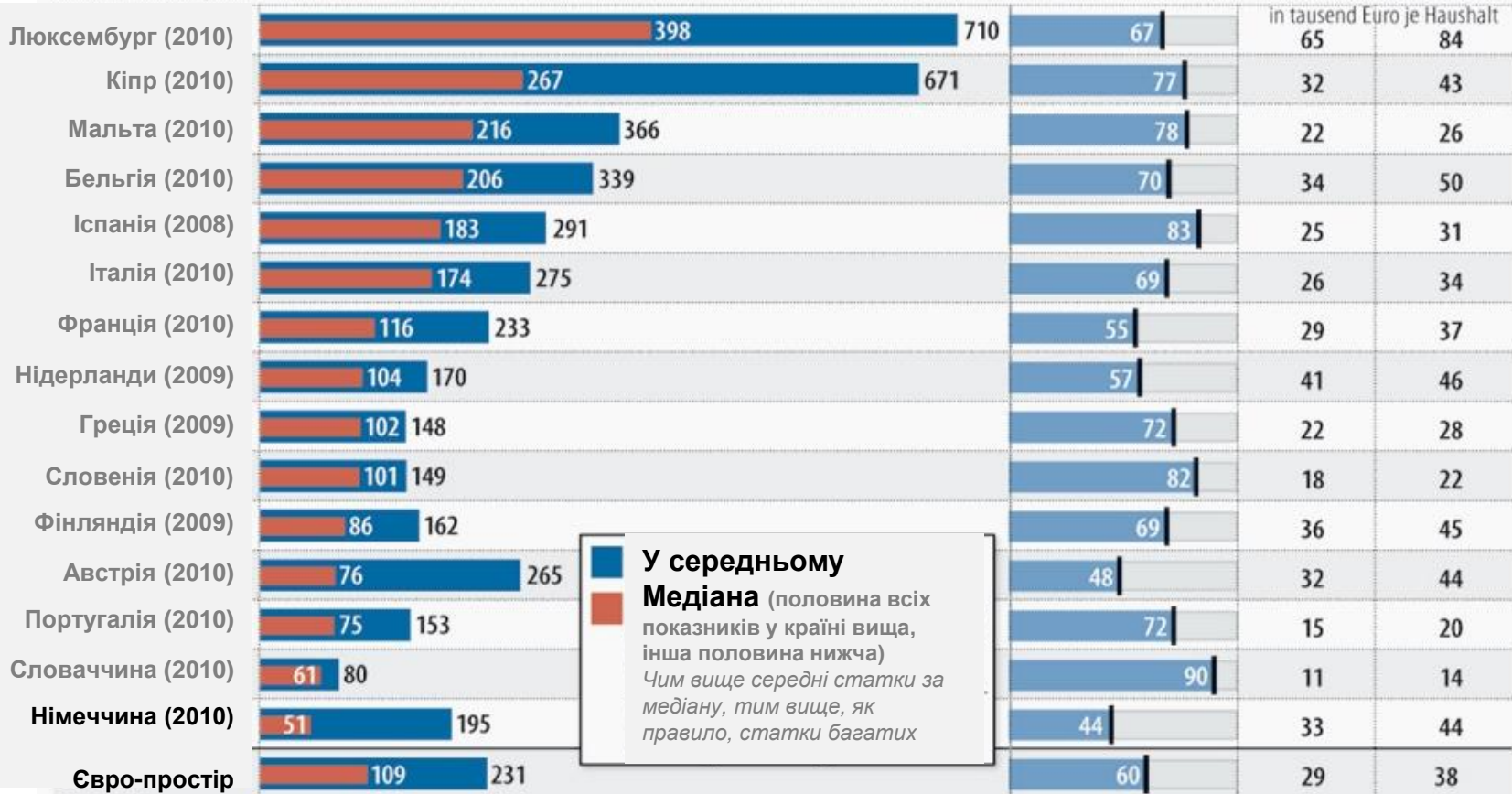
Джерело: Global Wealth Databook 2014, OCSE

Розподіл статків у євро-просторі

Розподіл статків у євро-просторі
Статки у середньому і медіана
у тис. євро на домогосподарство

**Частка власників
домів**
у % домогоспод.

Річний дохід бруutto
Медіана Середній

Jüngster verfügbarer Stand der Daten 2008 bis 2010. Ohne Estland und Irland. Vermögen nach Abzug von Verbindlichkeiten.

Quelle: EZB / F.A.Z. - Grafik Brocker

Стабілізація коливань кон'юнктури

- Повна зайнятість і стабільність рівня цін встановлюються не автоматично (циклічний рух економічної діяльності – кон'юнктура)
- Керування попитом за допомогою державних видатків (товари та послуги, трансфери) і податків, дискреційні заходи, **автоматична стабілізація (податкова система/ страхування проти безробіття)**
- Грошова політика, політика обмінного курсу, роль емісійного банку, роль приватних банків
- **Важливе регулювання банківського сектору**, фінансовий сектор – це не ринок товарів або послуг, кредитний пузир, власний капітал!!!!

Яка політика зростання

- Політика пропозиції
 - Підтримка науки і створення ноу-хау,
 - Роль вищої і середньої професійної освіти
 - Конкурентоспроможність, гнучкість
 - Інновація, покращення приватних процесів пошуку або державні процеси пошуку
 - Деретуляція – краща регуляція
 - Роль державної інфраструктури
- Політика попиту (тенденція до недозавантаження виробничого потенціалу, структурне або кон'юнктурне безробіття?, постійне підвищення попиту)
- Національні чемпіони? (Франція)

Правила для економічної політики

- Перевага політики впорядкування над політикою процесів
- Обов'язковість правил або дискреційна поведінка (грошова політика, фінансова політика – заборгованість, фінансове вирівнювання, політика заробітної платні)
- Обов'язковість правил і демократична легітимація (короткозорість виборців і політиків, надійність, правила у Конституції?, «неполітичні вартості?»)

Німецька структура економіки

- Відносна збалансованість регіонів (особлива проблема – схід)
- Багато центрів, столиця Берлін не має великої ролі
- Домінує середній бізнес
- Гнучкість і конкуренція, суворий контроль конкуренції
- Країна високих зарплат, розподіл праці, висока ступінь включення до світового ринку, техніка, експортна орієнтація
- Система професійного навчання, ученики
- Проблематика євро, відсутність гармонізації обмінного у євро-просторі

Державні фінанси

- Державні і податкові квоти
- Заборгованість
- Податкова система

Державна квота

Державний рівень	% від ВВП
Федерація, землі, громади	23,6
Соціальне страхування	19,5
Держава разом	44,1

Квоти податків і зборів (%ВВП)

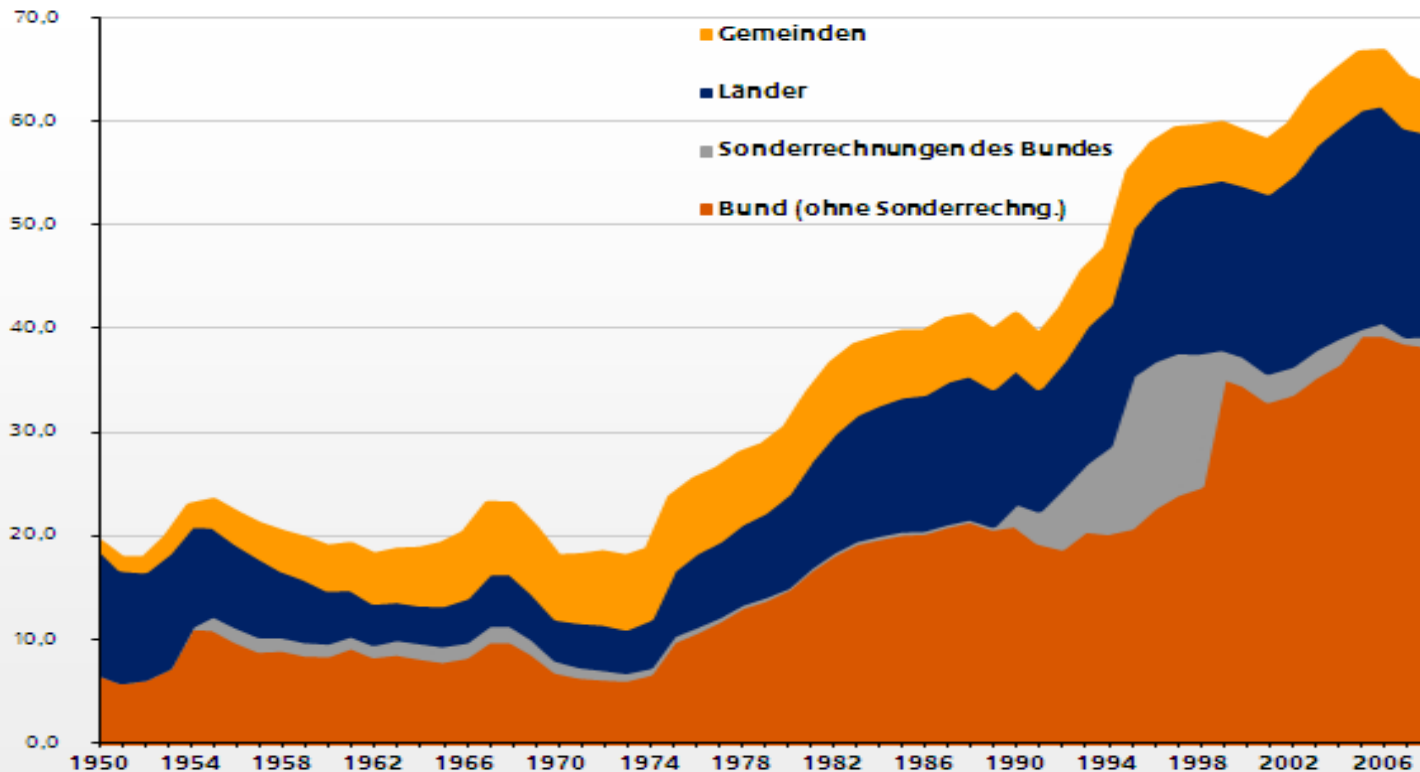
Рік	Квота податків	Соціальне страхування	Квота зборів
1960 (захід)	23,0	10,3	33,3
1980 (захід)	23,8	13,9	37,7
1990 (захід)	21,6	14,9	37,3
1991	22,0	16,3	38,3
2000	23,1	18,2	41,3
2010	21,4	16,5	38,0
2011	22,0	16,4	38,4
2013	22,7	16,5	39,2

Борги за рівнями, у % ВВП

(федерація), (спецфонди), (землі), (громади)

Abbildung 1: Entwicklung der Schuldenstandsquote 1960 bis 2008
in Relation zum BIP (in %)

Quelle: Bundesministerium der Finanzen.

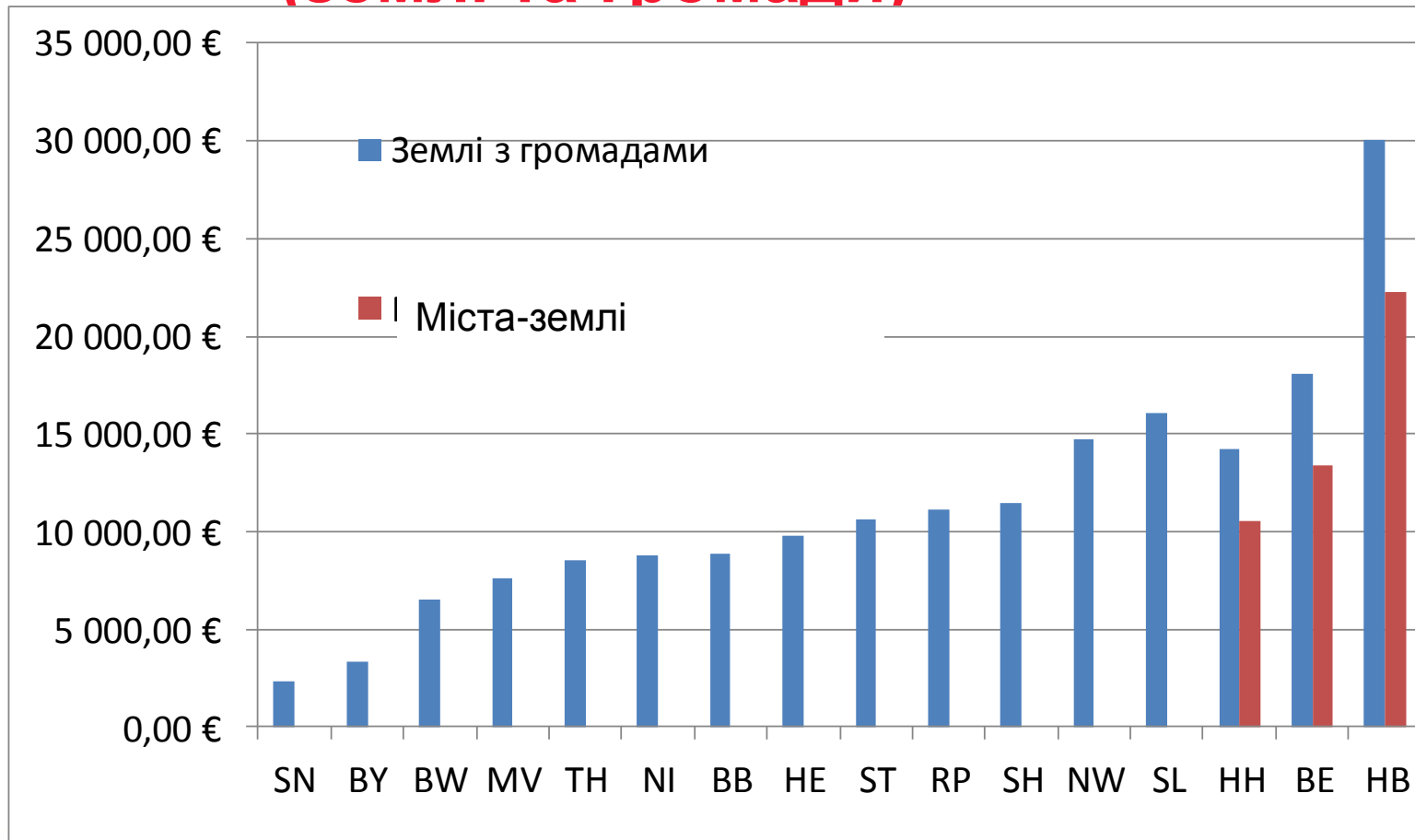
01.12.2014

Georg Milbradt TUD

Seite 66

Заборгованість на душу населення, 2012 р. (землі та громади)

Боргові гальма (2009)

- **Вищий ліміт:** федерація 0,35 % ВВП, землі 0 %
- **Відхилення, спричинені кон'юнктурою,** допускаються, але повинні збалансовуватися циклом.
- **Великі природні катастрофи:** виняток, але пізніше вирівнювання
- **Дійсність:** федерація 2016, землі 2020
- **У будь-якому випадку – ніяких санкцій!**
Довіра політичному друку з боку громадськості?

Європейський Союз

- Підвищення добробуту завдяки спільному ринку (внутрішній ринок, вільна торгівля)
- Передача повноважень органам ЄС (Комісія, парламент)
- Соціальна ринкова економіка в Європі, але і різні культури:
 - Сильний лібералізм: північ і частково схід,
 - Інтервенції держави, протекціонізм: південь
- Автономна фінансова і економічна політика учасників, великі структурні відмінності
- Валютний союз і політичний союз

Відхилення від ородолібералізму

- **Всі головні політичні партії є прихильниками соціальної ринкової економіки, але з різним зважуванням цілей**
- **В останні десятиліття більше значення розподілу, а не розподілу ресурсів, спадаюча динаміка економіки**
- **Більш менш регулювання > краще регулювання**
- **Інтервенції у створення зарплаті, викликані соціальною політикою (мінімальна зарплата)**
- **Інтервенційна енергетична політика**
- **Субсидії, особливо після об'єднання Німеччини**
- **„Примат політики“, всесилля держави?**
- **Неолібералізм і антикапіталістичний рух**

Державна децентралізація

- **Доповнення соціальної ринкової економіки для державного сектору**
 - **Розподіл влади, включення опозиції**
 - **Політична конкуренція у державному секторі («риннок»), різні політичні підходи**
 - **Пристосування до регіональних і місцевих преференцій (підвищення добробуту)**
- **Концентрація на місцеві і регіональні суспільні блага (розподіл ресурсів)**
- **Дистрибуція і стабілізація залишається завданням центрального державного рівня**
- **Витрати децентралізації**
 - **Більш координації, втрати через тертя**
 - **Повільніші структури прийняття рішень**

Політика сприяння економіці

- **Федерація:** рамкові умови, механізми вирівнювання і спільного фінансування, соціальна політика
- **Землі і громади:** політика економічного майданчику, місцева і регіональна інфраструктура, людський капітал, освіта
- ▶ **ярко виражена конкуренція між економічними майданчиками, висока прив'язаність середнього бізнесу**
- ▶ **але ціль Конституції: «подібна якість життєвих умов», раніше навіть «однакова»**

Екскурс: Об'єднання Німеччини

Вихідна ситуація у Східній Німеччині

- Майже повністю націоналізована економіка
- Централізоване керування
- Доходи і зарплати прибіл. 30-35% від Заходу
- Маленька капіталомісткість
- Невисоке включення до світових ринків
- Відсутність конкурентоспроможності
- ▶ Економічний, валютний і соціальний союз (1.7.1990)
- ▶ державне об'єднання (3.10.2014)

Процес трансформацій

- Швидка приватизація за рахунок реституції і продажу
- Нові ринки, нові продукти
- Проблематичне підвищення зарплати: швидке пристосування зарплат задля вирівнювання життєвих умов
- Швидке знецінювання основних капіталів
- Високий рівень безробіття
- Трансфери на безробіття, а не на роботу, реформа тільки у 2004 р.!
- Але соціальне пом'якшення трансформацій, не зважаючи на безробіття – підвищення доходу
- Відмінність процесу трансформацій від сусідніх країн
- Роль профспілок, домінування західного впливу
- У великих підприємств і великих профспілок маленька гнучкість
- Втрати зростання

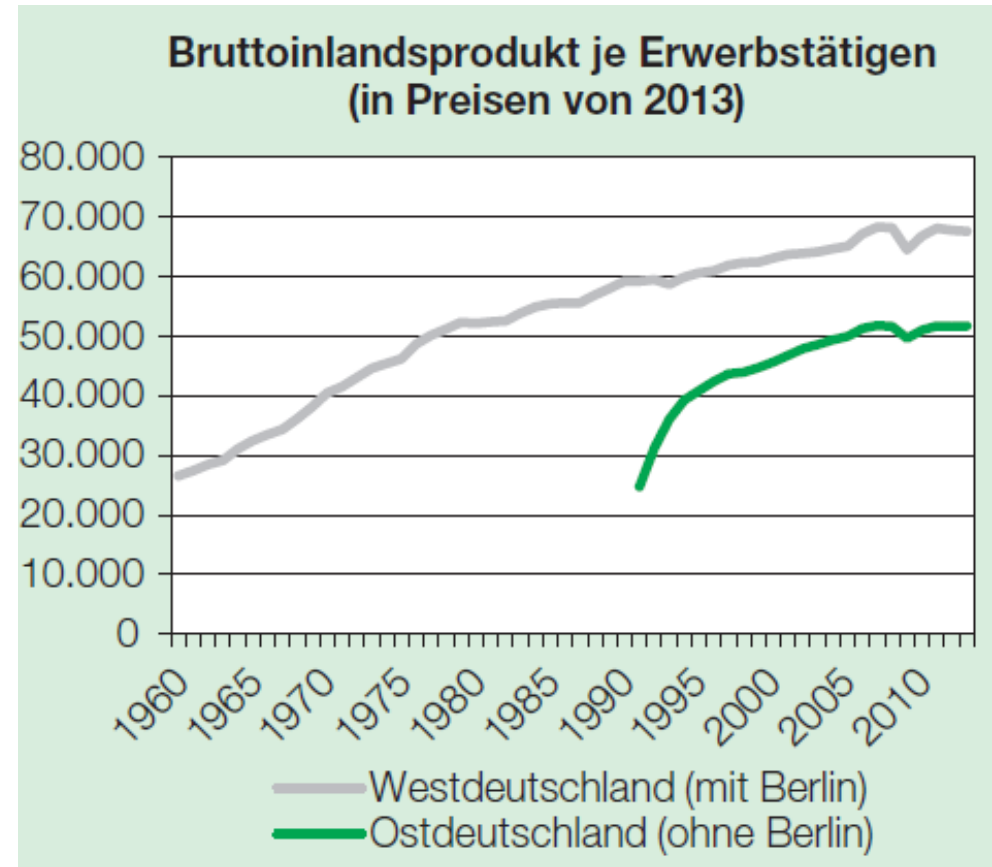

ВВП на зайнятого

Ціни за 2013 р.

ВВП на Заході (з Берліном)

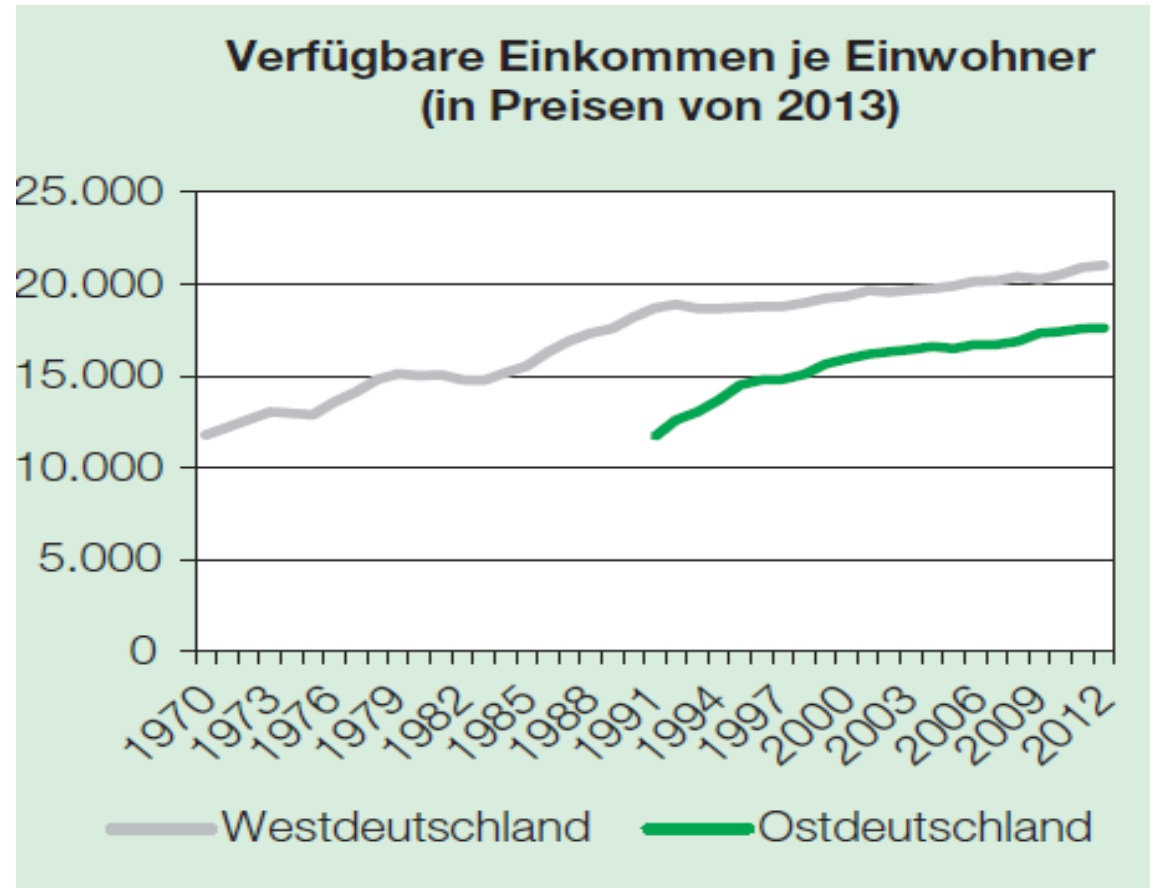
ВВП на Сході (без Берліна)

Наявний дохід на душу населення Захід-Схід

ВВП на Заході
ВВП на Сході

Через 25 років

- **Все, що вирішується у державному секторі, вже досягло західного рівня або частково перевищило його**
 - Інфраструктура
 - Школи, університети
 - Охорона здоров'я, тривалість життя
 - Система юстиції
 - Державні, політичні, суспільні структури, землі, громади
- **Переважно перейняття західнонімецьких законів, структур і інститутів**
- **Масивний трансфер з Західної Німеччини**
- **Відхилення у східнонімецьких землях можливе через федералізм, інша історія:**
 - Система шкільної освіти (PISA)
 - Захист довкілля
 - Суспільна діяльність - держава

Світло і тінь

Об'єднання Німеччини та реконструкція Сходу були успішними. Порівняння з іншими випадками: США після громадянської війни або Італія після об'єднання. У 19 сторіччі, порівняння з Сааром

Але

- Зашвидка конвергенція зарплат («Однакова робота – однакова зарплата»)
- **Домінування держави добробуту, підтримка сил на ринку**
- Основна увага політиці розподілу замість політики розподіл ресурсів і політики пропозиції – довгострокове і стале зростання
- Непридатна система трансферу (виплати на безробіття, а не на роботу), реформа тільки у 2004 р.
- **Дуже дорого, 5 % ВВП за останні 2 десятиліття**
- У перші 15 років безробіття було зависоким

> Порівняння: східні сусіди, особливо Польща, Чехія, Словаччина та прибалтійські країни

> **Там вищі показники сталого зростання**

Дякую за увагу!

Будучи федеральним підприємством, GIZ надає підтримку Уряду Німеччини в досягненні ним своїх цілей у сфері міжнародного співробітництва задля сталого розвитку.

Публікація

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
Німецького Товариства міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH

Центральний офіс у м.Бонн та м.Ешборн, Німеччина

Проект „Підтримки реформи управління державними фінансами“

вул. Велика васильківська 44, офіс 1

01004, Київ, Україна

T +38 044 287 42 37

F +38 044 581 85 53

E pfm@giz.de

I www.giz.de

Відповідальна особа

Проф. д-р Георг Мільбрадт

Автор

Проф. д-р Георг Мільбрадт